

PRZEBIJAĆ (55) *vb impf*

e oraz a jasne.

inf przebijać (3). ◇ *praes 1 sg* przebijam (18). ◇ *3 sg* przebija (17). ◇ *1 sg* przebijam a. *3 sg* przebija (1). ◇ *1 pl* przebijamy (1). ◇ *3 pl* przebijają (4). ◇ *praet 3 sg m* przebijął (3). [*f* przebijała.] ◇ *3 pl m pers* przebijali (1). *m an* przebijali (*cum N pl: zwierzęta*) (1). ◇ *imp 3 sg* niechaj przebijaj (1). ◇ *part praes act* przebijając (5).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. Przechodzić na wylot, przedziurawiać, uszkadzać dziurawiąc; *pertundere, transfigere, transverberare* *Mącz, Calep, Cn; transforare* *HistAl, Calep; transadigere* *Calep, Cn; ascendere* *PolAnt; terere* *Modrz; configere, percutere* *Calep; adigere, confodere, perfigere, perforare, transfodere* *Cn (28)* : *Pertundo, Przetłukam/ dziurawię/ przebijam/ álbo też roślukam. Mącz 468d, 484b; Configo – Przebiąm, przeźwiąm. Calep 238b; Transadigo – Przebyam. Calep 1078b, 776a, 793b, 1079b [2 r.], 1081a.*

przebijać co (8): GlabGad H7v; nálezi niektore zwierzętá máiące ná głowie kołci kárbowáne iáko piáá ktorá trá/ á bárzo oftre iáko miecz/ kthoremi okrutnie porážáli lud Alexandrow/ thák iż też tarcze przebiáli/ zwano ie Iednorofce/ wízákże ich pobili. HistAl M6; BibRadz Prov 26/9; RejZwierc 189v, 244v; [żołnierze szóstej roty] miewáli drzewcá z groty żeláznemi ná sześci łtop/ co nimi z ręku cífkáli/ przebijáli zbroię y pánczerze czyniąc z nieprzyiácielem. BielSpr 14; ModrzBaz 110. Cf »na obie stronie przebijać«.

przebijać czym (3): Twárdziłmy z rodu ludzcie/ [...] Często tarcze ofzczepem kryte bykowińá Przebijamy ModrzBaz 110; Calep [928]b. Cf »na obie stronie przebijać«.

W porównaniu (1): Iáko ciernie ktore przebija rękę [ascendit in manu] pijánicy/ ták przypowieść iest w wíciech łzalonego. BibRadz Prov 26/9.

Przysłowie: Ale ci nie dopuścżą co s tego zyłk máią/ Oni Bący co tę łieć nędzną przebijáią. RejZwierc 244v, 189v.

Zwroty: »przebijać na drugá stronę« (1): Transfigo. Przebijam ná drugá łtronę. Mącz 127a.

*»[co (żywotne) czym] na obie stronie przebijać« (1): Stanu theż małżeńkie⁸⁰ miedzi łobá pilno łtrzegá [bociany]/ bo gdy by mu łamicza do inłze⁸⁰ włtápiła/ tedy łamiecz poczuwłzy to gdy przyleci. Nołem iá na obie łtronie przebija *FalZioł IV 20c.**

*Szereg: »przebijać i psowác« (1): ptałzę gdi łie iuż dołtawa w iaiu tedy pokarmu łzukaiąc w łkorupę kołacze nołem á tak iá też przebija i płuie *GlabGad H7v.**

Przen (10) :

*przebijać co (8): RejZwierc 221; iáko łzkłó obrázone nie bywa/ choć ie promień łłoneczny przebija/ ták też przed rodzenim y po porodzeniu nie nárułżoną pánná Márya zołtála. CzechRozm 157v; GrabowSet Sv; Nigdy ták Práwá ludzkie hámovác nie mogá od złego/ iáko boiáźń Boża/ ktora łercá przebija *SkarKazSej 699a. Cf Zwroty.**

*przebijać czym (4): Cić [synowie ludzcy] łá yáá pęcłkye łtrzały mocarzá zacnego/ Ktorzy ták przebiyáją łpráwá mełtwá łwego/ Áż y do łercá práwye moc ich przeražála [*Ps 126/4*] *LubPs cc6. Cf Zwroty.**

W porównaniach (3): Vmyłł fláchetny iáko Orzeł wzgorę/ Przebija wzrokiem y wżeteczną chmurę. *RejZwierc* 221; Nie ták śćkło przebijáią Roże białłe/ czyrwone; Iák złości popełnione/ Y myśli/ co powftáią W fercu mym/ przed tve oko wynikáią. *GrabowSet Sv; CzechRozm* 157v.

Zwroty: »niebo (a. niebios) przebijać« [w tym: czym (1)] = przedostawać się do nieba i być wysłuchanym przez Boga [szyk zmienny] (4): modlitwa pokornego przebya niebo [oratio humiliantis se nubes penetrabit *Vulg Eccli* 35/21] *SeklKat* T3 [idem *BiałKat*]; *RejWiz* 7; *BiałKat* 221; głos z ták vpokorzonego fercá pochodzący/ bez wątpienia wżyftkie niebiofá przebijał/ á przed obliczność Bożą przychodził *ReszList* 160.

[»przebijać obłoki« = być bardzo głośnym: vderzył/ ftárli się y ścięli ogromnie obiedwie ftronie/ przebija obłoki krzyk/ y huk Mężow *StryjKron* 219 (*Linde*); *KołakWiek* A4v.]

»przebijać wzrokiem« (1): *RejZwierc* 221 cf *W porównaniach*.

2. Przeświecać; interalbicare *Mącz*; perlucere, translucere *Calep*; sublucere *Cn* (6) :

przebijać czym (3): *Interalbico*, *Przebiyam* białością. *Mącz* 172b; *Traluceo* – *Przebya* fwiatłofczia. *Calep* 1078a, 784b.

przebijać przez co (2): gdy fye żość w człowiecze przepelni á przeleie/ thedy fye ono przelanie ze krwią zmiefza/ y od niey krew pozołknie/ á thák y oná żołtość przez fkorę przebija *SienLek* 89, 78v.

Przen [przez co] (1) : Gdy przed fmetnym ołtarzem święta Pánná ftałá/ [...] Pánieński wftyd przebijał przez oblicze białe *ZawJest* 46.

3. Przewyższać; mieć przewagę, dominować; praecellere *Mącz* (8) : Ieftli [na ręce] białość przebija zbytek flegmy znamionuie. *GlabGad* P2v; *Mącz* 46c; Widziłz w nim [w św. Józefie] nád zakon ftary y ftan czyftly/ y niemściwe/ ále ták cíche y Iáfkáwe bárzo/ ferce. Ale dáleko przebija cnotá Pánný czyftey *SkarŻyw* 243; Tám gdzie on był/ iufz się tám fmutek/ y zła myśl/ zoftác niemogłá. á nádewfzytko/ czyftość y wftyd wielki/ wnim przebijał: w fłowiech y w poftępkach wżyftkich *SkarŻyw* 460.

przebijać co (3): miłośierdzie iego [*Pana Boga*] ktore ná wieki ieft/ przebija grzechy náfze/ á fkroćić go y przemoc nigdy nawiętfsze złości ludzkie nie mogą. *SkarŻyw* 125; [wżákże miary pilnuy/ áby wonność iedney rzeczy/ drugich nieprzebiyálá *SienHerb* 566a; *SkarŻyw* 417; wżákże która [complexia] przebiia infzé/ tá téż moc więtfszą w człowiecze bierze/ y od téy człowieká álbo *Kolerykiem*/ álbo *Melánkolikiem*/ álbo *Flegmátykiem* zowiemy *CerGór* 151]. Cf *przebijać co czym*, »jedno drugie przebijać«.

przebijać co czym (1): vkazał się wielki krzyż ná powietrzu/ [...] Ktory ták iáfný był/ ifz go promienie fłoneczne zágásić nie mogły/ y owfzem fłońce iáfnością przebijáiąc/ widzieć się wżyftkim dał. *SkarŻyw* 277.

[*przebijać nad co*: Nád inne cnoty wielkie/ miłość wnim ku bráćiey przebijálá. *SkarŻyw* 448.]

Zwroty: »głosem przebijać« = głośno rozbrzmiewać (1): *Persono*, *Głosem* przebiyam. *Mącz* 402c.

»jedno drugie przebijać« (1): Wilkie á gorące obieray/ gorący czás/ tym wilżeyfsze karmie niech będą: iefli zimny/ tedy goręćfsze. A wżędy niechay máło iedno drugie przebija. *SienLek* 5v.

4. Wykonywać coś kopiąc, wyrąbywać, wykuwać; perfodere, transfodere *Mącz* (2) : *Perfodio*, *Przekopawam*/ *Przekalam*/ *przebiyam*. *Mącz* 132d, 132d.

5. *Walcząc przedzierać się przez wojsko; perfringere Mącz; perrumpere Cn [w tym: co = przez co (3)] (4) : Mącz 135d; Tedy rycerz Grzegorz śmiały wyiał ná woynę/ przeciw onemu Książęciu/ [...] á począwfy boiować vfy przebijając aż do namiotu Książęcego przyiachał HistRzym 35; Kieyftut łam Xiążę Zmodźkie/ gdy y tám y łam vfy Niemieckie przebijając ieździł/ y lud łwoy przywoził ku bitwie/ od iednego Rycerzá Wernerá z Windekien był z konia wyłádzony drzewem StryjKron 442, 31.*

6. *Oddzielać mniejsze składniki od większych przy pomocy narzędzia z drobnymi dziurkami, przesiewać albo precedzać; cribrare, incernere Mącz [przez co] (2) : Incerno, Przes rzelzoto przebijác/ Podliwác/ Pytlowác. Mącz 49b, 68d.*

[*przebić co*: to łowo Tyzánna nie známionuie wody Ięczmiennéy/ iáko póspolicie zowá/ ále známionuie kálzę/ którą czynią wárzywfy Ięczmién/ potim przebiiają przez chustę łam łok/ á tak bywa iákoby grucá UrzędowHerb 167b.]

7. *Przepuszczać wilgoć przez swoją powierzchnię; perfluere, transmittere Mącz (3) : Bibula charta, Pápir ktory przebiya. Mącz 24d, 132a.*

Zwrot: »przebić na drugą stronę« (1): Transmittere literas papyrus dicitur, Przebiyác/ ná drugą łtronę/ łpływác. Mącz 227c.

8. *Zmieniać barwę, pozbawiać barwę ostrości (2) : Praestringitur eboris nitor, Iálność słoniowey kości názbyt przebiya álbo łtawá łie ciemna. Mącz 422a, 183d.*

Synonimy: 1. *przebadać, przekalać, przenikać*; 3. *przewyszczać, przeważać*; 5. *przedzierać się*; 6. *precedzać, przesiewać*.

Formacje współrdzenne cf BIC.

Cf PRZEBIJAJĄCY